

00:00:07 Samuli Simelius

Se argumentti on monesti se, että tämä keskiluokka-termi ohjaa ihmiset ajattelemaan asiaa väärin, sellaisena modernina keskiluokkana, johon kuuluu tietyt piirteet ja identiteetti...

00:00:17 Tuomo Nuorluoto

Rivitalo ja Volvo...

00:00:17 Samuli Simelius

Niin kyllä, juuri näin. Mutta sitten jos katsotaan roomalaista yhteiskuntaa, olen sitä mieltä, että keskiluokka on siellä. Toki, jos me otetaan puhtaasti vain köyhien ja rikkaiden väliin sijoittuvat, niin jotain sieltä varmasti löytyy. Mutta niillä ei ole ehkä sellaista selkeää yhtenäistä identiteettiä, joka helposti liitetään moderniin keskiluokkaan.

00:00:48 Tuomo Nuorluoto

Tervetuloa, hyvät kuulijat, Suomen Rooman instituutin Parlitorio-podcastin pariin. Nimeni on Tuomo Nuorluoto, olen instituutin tutkija ja tämän podcastin juontaja. Tässä jaksossa vieraana on Helsingin yliopiston apurahatutkija, antiikin tutkija, filosofian tohtori Samuli Simelius. Tervetuloa Parlitorioon, Samuli. Itse asiassa sinä olit kaikkien aikojen ensimmäisessä Parlitorio-jaksossa vieraana, joten tervetuloa takaisin.

00:01:13 Samuli Simelius

Kiitos, mukava olla täällä. Ja joo, tosiaan ekassa jaksossa tuli oltua ja ilmeisesti olen nyt ensimmäinen, joka on täällä toista kertaa.

00:01:23 Tuomo Nuorluoto

Joo, sinä olet ihan historiallinen hahmo nyt tässä podcastin historiassa.

00:01:28 Samuli Simelius

Kuulin huhuja, että se oli pitkään kuunnelluin jakso. Tietysti se ei liity siihen, että se oli ensimmäinen jakso, josta ihmiset aloittavat kuuntelun, vaan luonnollisesti siihen sisältöön, jonka minä siinä tuotin.

00:01:41 Tuomo Nuorluoto

Se oli kyllä hyvää sisältöä, ja toivottavasti tänäänkin tulee. Tänään nimittäin tarkoituksena on puhua aiheesta, joka liittyy sinun tämänhetkiseen tutkimusprojektiisi. Tutkit eriarvoisuutta antiikin kaupungeissa, eikö niin?

00:01:56 Samuli Simelius

Kyllä, juuri niin. Minä käytän yleensä termiä eriarvoisuus, vaikka molempia kuulee käytettävän.

00:02:00 Tuomo Nuorluoto

Eriarvoisuus kuulostaa ehkä luontevammalta. Eli sinä tutkit eriarvoisuutta antiikin kaupungeissa. Puhutaan kohta vähän metodeista – miten sitä voi tutkia käytännössä. Mutta aloitetaan perusasioista: oliko antiikin kaupungeissa paljon eriarvoisuutta? Oletuksena on varmaan, että oli.

00:02:22 Samuli Simelius

Kyllä, se pitää paikkansa. Tutkimuskohteena se on tietenkin kiinnostava, koska tällainen asia on olemassa. Toki voisi varmaan lähteä tutkimaan sellaistaakin, jota ei ole, mutta se tuottaisi hieman ongelmia. Ehkä yksi suurimmista tavoitteista tällaisessa tutkimuksessa onkin sanoa enemmän kuin vain se ilmeinen, että eriarvoisuutta oli.

00:02:48 Tuomo Nuorluoto

Joo, eli voisi avata vähän sitä, millaista eriarvoisuutta oli.

00:02:51 Samuli Simelius

Niin. Yksi peruslähtökohdista on sosiaalinen eriarvoisuus: ihmiset jaettiin erilaisiin ryhmiin tiettyjen kriteerien perusteella. Roomassa oli esimerkiksi kansalaisia, senaattoreita ja muita ryhmiä, joilla oli erilaiset oikeudet.

00:03:14 Tuomo Nuorluoto

Ja oli vapaita syntyperäisiä, vapautettuja, orjia...

00:03:18 Samuli Simelius

Aivan. Näitä ryhmiä oli paljon. Orjat olivat tietenkin aivan omassa asemassaan, ja laki asetti ihmiset eriarvoisiin asemiin. Tämän tyyppistä lakisääteistä eriarvoisuutta ei länsimaaisissa yhteiskunnissa enää ole siinä muodossa, vaikka toki edelleenkin esimerkiksi kansalaisoikeuksien puute asettaa ihmisiä eri asemaan.

00:03:42 Tuomo Nuorluoto

Ja kaikenlaista muunlaistakin eriarvoisuutta löytyy, mutta palataan näihin lajeihin kohta, koska se kiinnostaa minua. Itse asiassa haluaisin kysyä: miten antiikin tilanne vertautuu moderneihin kaupunkeihin? Sivusit sitä jo vähän.

00:03:56 Samuli Simelius

Hyvä kysymys. Se on yksi keskeinen asia tällaisessa tutkimuksessa ja laajemminkin historiantutkimuksessa ja arkeologiassa. On tehty paljon pitkän aikavälin tutkimuksia, jotka alkavat melkein kivikaudelta ja jatkuvat nykyaikaan asti. Nykyajan kaupungit ovat hyvin eriarvoisia – niin olivat antiikin kaupungitkin.

Se, mitä on tutkittu paljon, on taloudellinen eriarvoisuus. Tämänhetkinen konsensus taitaa olla, että eriarvoisuus kasvaa koko ajan, eli antiikin kaupungeissa olisi ollut taloudellisesti vähemmän eriarvoisuutta kuin nykykaupungeissa. Mutta tämä ei välttämättä pidä paikkaansa.

Yksi ongelma tutkimuksissa on, että niissä käytetään usein arkeologista materiaalia, kuten talojen kokoa, mittarina. Tämä jättää huomioimatta ihmiset, jotka eivät omistaneet taloja. Olen tehnyt laskelmia, joissa myös nämä ihmiset otetaan huomioon, ja silloin antiikin kaupungit näyttävätkin huomattavan eriarvoisina.

00:05:18 Tuomo Nuorluoto

Osataanko me sanoa, että kuinka paljon ihmisiä esimerkiksi yhdessä asunnossa asui?

00:05:21 Samuli Simelius

No se on ongelma – ei tietystikään voida tietää tarkasti, mutta me voidaan tehdä aika hyviä arvioita ja luoda sellainen haitari. Voidaan arvioida minimi, joka on yleensä aika pieni ja ehkä vähän epätodennäköinen. Se kuitenkin antaa meille sen pohjan, että ainakaan vähemmän ihmisiä ei ole ollut. Sitten voidaan arvioida maksimi ja sen väliin erilaisia lukuja, jolloin saadaan kohtuullisia arvioita. Kaikki nämä laskelmat, riippumatta metodista, näyttävät silti melko selvästi, että eriarvoisuus on ollut huomattavan suurta. Tietysti tässä mitataan nimenomaan taloudellista eriarvoisuutta.

00:06:00 Tuomo Nuorluoto

Kun sä itse tutkit tätä aihetta, oletko kiinnostunut nimenomaan taloudellisesta eriarvoisuudesta, vai enemmän mahdollisuuksien epätasa-arvosta? Vai liittyykö sun tutkimus myös paikalliseen päätöksentekoon liittyvään eriarvoisuuteen?

00:06:16 Samuli Simelius

Periaatteessa nämä kaikki kiinnostavat, mutta käytännössä resurssit ja aika ovat rajallisia, joten on pakko keskittyä johonkin. Mun tutkimus on painottunut taloudelliseen eriarvoisuuteen, koska sitä on jo jonkin verran tutkittu ja se tarjoaa hyvän kiinnostuksen keskustelulle. Viime aikoina olen kuitenkin yhä enemmän kiinnostunut myös terveydellisestä eriarvoisuudesta. Sitä on antiikin historian ja arkeologian piirissä tutkittu yllättävän vähän. Useimmiten tutkimukset keskittyvät ihmisjäänteisiin – luulöytöihin ja muihin – joiden avulla voidaan saada hyvää tietoa esimerkiksi sairauksista, luuston kulumasta (mikä voi kertoa ruumiillisesta työstä) ja hampaiden perusteella ruokavaliosta. Ongelma on kuitenkin se, että tämä tutkimus on hidasta ja datasetit pieniä. Jos esimerkiksi jostain hautausmaalta löydetään 30 luurankoa, niin voidaanko ajatella, että se kuvastaa kaupunkia, jossa on ollut tuhansia ihmisiä? Tässä on siis tiettyjä rajoitteita.

Mun uusi näkökulma liittyy Amartya Senin mahdollisuuksien teoriaan – suomeksi puhutaan usein kyvykkyyksien teoriasta. Se tarkastelee sitä, millaiset mahdollisuudet ihmisillä on elää tietynlaista elämää. Omassa työssäni keskityn siihen, millaiset mahdollisuudet antiikin kaupungeissa asuneilla ihmisillä oli terveyteen: esimerkiksi veden saantiin, monipuoliseen ruokavalioon, valoon ja muihin tekijöihin, jotka tukevat terveellistä elämää.

00:08:03 Tuomo Nuorluoto

Eli puhutaan veden saannista, monipuolisesta ruokavaliosta ja valosta – juuri tällaisista asioista?

00:08:09 Samuli Simelius

Juuri näin. Eli mitkä asiat mahdollistavat terveellisen elämän. Mun lähestymistapa on vielä teoreettinen siinä mielessä, että se ei kerro suoraan, mikä tilanne oli, vaan millaiset mahdollisuudet ihmisillä oli. Verrattuna luulöytöihin, jotka kertovat konkreettisemmin ihmisten terveydentilasta, tämä näkökulma avaa enemmän ympäristön ja rakenteiden merkitystä. Antiikin tutkimus on muutenkin paljolti mahdollisuuksien tutkimista – harvoin päästään eksakteihin tuloksiin, eikä se ole tarkoituskaan.

00:08:36 Tuomo Nuorluoto

Tuli mieleen esimerkiksi Pompejin konteksti. Sehän on aika ainutlaatuinen arkeologinen kohde, koska siellä on säilynyt kokonainen kaupunki. Sieltä on löytynyt paljon leipomoita, mikä varmaan liittyy siihen, että kaupungissa oli rinta rinnan valtavia yksityistaloja isoine puutarhoineen – joista sä olet kirjoittanut kirjan – ja aivan pieniä, 1–3 huoneen asuntoja, joissa on saattanut asua useampi ihminen. Näillä asukkailla ei välttämättä ollut omia mahdollisuuksia ruoanlaittoon, ja ehkä tämä selittää leipomoiden ja muiden ruokapaikkojen runsautta?

00:09:23 Samuli Simelius

Kyllä, juuri näin. Tämä on kiinnostava ilmiö monilla historiallisilla aikakausilla. Jos katsotaan Pompejin kiinteitä keittiörakenteita, niitä löytyy lähinnä isoista taloista. Keittiö saattoi olla jopa jonkinlainen luksus – jos talossa oli keittiö, omistajalla oli luultavasti varaa myös orjiin, jotka valmistivat ruokaa. Sen sijaan pienemmissä asunnoissa, joissa suuri osa pompejilaisista oletettavasti asui, ei ollut keittiötä. Toki pienellä hiilipannulla saatettiin lämmittää ruokaa, ehkä jopa kadulla, mutta mahdollisuudet olivat paljon rajallisemmat.

Jos ajattelee siisteyttä ja hygieniää, isoissa taloissa saattoi olla omat käymälät, joita piti toki tyhjentää – joskus jätteet imeytyivät maaperään, mutta usein ne piti kantaa pois. Pienemmissä asunnoissa ei ollut tätä mahdollisuutta, joten ulosteet oli kannettava pois tai vaihtoehtoisesti heitettävä kadulle. Tämä kaikki kertoo siitä, miten paljon vaikeampaa terveellisen ja siistin elinympäristön ylläpitäminen oli köyhemmille.

00:10:57 Tuomo Nuorluoto

Tulee mieleen Martiaaliksen kuvaus Rooman kapeista kujista, jossa on onnekas, jos saa vain yöastian lämpimät liemet niskaansa ylhäältä jostain.

00:11:05 Samuli Simelius

Kyllä, ja se kertoo paljon siitä, millaiset olosuhteet tällaisilla alueilla olivat. Ei voida kuvitella, että terveystilanne olisi ollut kovin hyvä, jos ulosteita heitettiin kaduille. Tämä kaikki vaikuttaa siihen, että köyhimmillä asuinalueilla elämä oli monin tavoin epähygieenisempää ja riskialttiimpaa. Nykyään ulkona syöminen nähdään luksuksena, mutta antiikin kaupungeissa se saattoi olla köyhien pakon sanelema ratkaisu. Kotona syöminen taas nähtiin arvokkaampana, ja antiikin kirjallisuudessa on paljon viittauksia siihen, kuinka tärkeää oli saada kutsu illalliselle jonkun kotiin. Siellä syöminen oli merkki asemasta ja yhteyksistä. Tämä asetelma on tavallaan päinvastainen nykyiseen verrattuna.

00:11:38 Tuomo Nuorluoto

Samoin nykyään arvostetaan kattohuoneistoja, mutta antiikin Roomassa köyhimmät asuivat näissä ylimmissä kerroksissa, kuten insulojen yläkerroksissa.

00:11:47 Samuli Simelius

Juuri näin. Ja voi vain kuvitella, kuinka tukalan kuumaa siellä on ollut kesällä ja kuinka kylmää talvella. Meidän on helppo unohtaa tämä, kun vierailemme Italiassa tai Välimerellä kesällä lomamatkalla. Mutta talvella siellä on yllättävän kylmää ja kosteaa. Lämmitys ei ollut nykyaikana samaa luokkaa kuin Suomessa, ja antiikin aikana se oli vielä vaatimattomampaa. Varakkailla oli varaa hiilipannuihin ja harvinaisissa tapauksissa jopa lattialämmitykseen, mutta nämä olivat luksusta. Suurimmalla osalla ihmisistä ei ollut mahdollisuuksia tällaisiin mukavuuksiin, mikä vaikutti merkittävästi heidän terveyteensä ja hyvinvointiinsa.

00:12:33 Tuomo Nuorluoto

Tätä sivuttiinkin jo aiemmin, mutta miten varallisuus näkyi kaupunkikuvassa? Oliko antiikin kaupungeissa selkeitä eliitin ja köyhien asuinalueita? Entä oliko tässä eroa esimerkiksi Rooman ja pienempien kaupunkien, kuten Pompejin, välillä? Tietysti Roomaa on hankalampi tutkia, koska emme voi kaivaa sitä esiin samalla tavalla kuin Pompejia, mutta mitä ajatuksia sulla on tästä?

00:12:56 Samuli Simelius

Tämä on hyvä kysymys. Antiikin tutkimuksessa on pitkään esitetty, että kaupungeissa ei ollut samanlaista modernia segregatiota kuin nykyään – että varakkaat ja köyhät elivät samoilla alueilla rinta rinnan. On myös sanottu, ettei antiikin kaupungeissa ollut slummeja samalla tavalla kuin teollistumisen ajan suurkaupungeissa. Itse suhtaudun näihin väitteisiin hieman kriittisesti.

Arkeologisesti voimme yleensä tutkia lähinnä varallisuutta – talojen kokoa, koristelua ja varustelua – mutta se ei paljasta koko kuvaa yhteiskunnallisista jakolinjoista. Pompejin tapauksessa on esitetty, että kaupungin länsireunalla olevat merelle avautuvat huvilat muodostavat eräänlaisen eliittivyöhykkeen. Heti niiden vieressä on kuitenkin pienempiä taloja, mikä hämärtää kuvaa mahdollisesta alueellisesta jakautumisesta.

Lisäksi on pohdittu, että tietyissä kortteleissa yksi iso talo saattoi toimia eräänlaisena paikallisena keskuksena, jonka vaikutuspiiriin pienemmät asunnot kuuluivat. Näin siellä asuneilla ihmisillä olisi ollut enemmän mahdollisuuksia vaikuttaa esimerkiksi paikalliseen päätöksentekoon ison talon omistajan kautta. Toisaalta kortteleissa, joissa ei ollut tällaista vaikutusvaltaista taloa, asukkaat saattoivat jäädä ulkopuolisiksi päätöksenteosta. Tämä on yksi tutkimuksen osa-alue, johon kannattaisi paneutua lisää – etenkin terveyden ja hyvinvoinnin näkökulmasta.

Mitä Roomaan tulee, siellä nähtiin erityisesti tasavallan aikana ja keisariajan alussa, että senaattorit ja yläluokka pyrkivät asumaan lähellä foorumia.

00:14:59 Tuomo Nuorluoto

Eli he halusivat pysyä lähellä keskustaa?

00:15:01 Samuli Simelius

Kyllä, juuri näin. Tämä johti siihen, että keskustan alueella oli aluksi paljon varakkaiden taloja. Myöhemmin tilanne kuitenkin muuttui, kun keisarilliset ja julkiset rakennuskompleksit alkoivat vallata keskustaa. Yksityistalot siirtyivät syrjemmälle, ja varakkaat rakensivat uusia huviloita kauemmas.

00:15:33 Tuomo Nuorluoto

Siinä tapahtui siis tietynlainen siirtymä?

00:15:34 Samuli Simelius

Kyllä, juuri niin. Roomassa tämä kehitys on nähtävissä, mutta pienemmissä kaupungeissa tilanne näyttää erilaiselta. Esimerkiksi Pompejissa ei ole selkeää keskittymää foorumin ympärillä. Tämä voi johtua myös siitä, että monet pienemmät kaupungit olivat niin kompakteja, ettei ollut tarvetta asua erityisen lähellä foorumia – Pompejissakin pääsee kaupungin laidalta toiselle noin 15 minuutissa.

00:15:59 Tuomo Nuorluoto

Joo, mä just mietin, että Rooma on kuitenkin antiikin kontekstissa niin poikkeuksellinen kaupunki – se on niin massiivinen. Puhutaan mahdollisesti miljoonasta tai yli miljoonastakin asukkaasta joidenkin arvioiden mukaan. Sehän on täysin oma lukunsa. En tiedä mikä Pompeissa on tällä hetkellä se konsensus, siitähän on tullut kirjoituksia vähän asukasluvusta, mutta paljon on spekulatiota. Mutta jos heitetään villi arvio 10–30 000, niin se varmaan osuu suurin piirtein oikeaan.

00:16:25 Samuli Simelius

Joo, sinne se menee. Itse asiassa juuri kirjoittelin taas uutta artikkelia, joka on arvioitavana, ja oma veikkaukseni on, että se olisi noin 20 000. Mutta kyllä sanoisin, että 10–30 000 on ihan hyvä haarukka. Onhan Rooma ihan eri luokkaa, ja jos haluttaisiin verrata Roomaa johonkin, niin meidän pitäisi ottaa sitten Aleksandria tai Antiokia.

00:16:45 Tuomo Nuorluoto

Niinpä.

00:16:46 Samuli Simelius

Juuri sellaisia. Mutta niistähän meillä on vielä vähemmän tietoa. Vaikka Roomasta on paljon arkeologista materiaalia, se tieto pohjautuu silti pitkälti kirjallisiin lähteisiin. Näistä muista kaupungeista meillä on huomattavasti vähemmän, joten niistä ei oikein pystytäkään tekemään samanlaisia arvioita. Siksi tutkimus keskittyy pienempiin kaupunkeihin, joista meillä on arkeologista aineistoa. Pompeji on erityistapaus, koska Vesuvius purkautui vuonna 79 ja hautasi kaupungin. Toinen esimerkki on Delos Kreikan saaristossa, joka oli tunnettu orjakaupan keskuksena hellenistisellä ajalla, mutta joka myöhemmin autioitui sodan seurauksena. Sieltä on säilynyt paljon kaupunkimateriaalia. Sitten on myös esimerkiksi Thamugadi Pohjois-Afrikassa, joka jäi käyttämättömäksi Rooman valtakunnan supistuttua. Emme tiedä tarkasti, mitä sille tapahtui, mutta ajatellaan, että sille ei enää ollut tarvetta. Nämä kaupungit ovat säilyneet hyvin, mutta ne ovat huomattavasti pienempiä verrattuna Roomaan.

00:18:04 Tuomo Nuorluoto

Voisi kuvitella, että Ostia tarjoaisi myös hyvän esimerkin. Se on kuitenkin kohtuullisen hyvin säilynyt.

00:18:12 Samuli Simelius

Se on varmaan siinä mielessä paras esimerkki. Ostian arkeologinen materiaali osoittaa hyvin esimerkiksi ns. insulat – nämä kerrostalot – joita ei muualta löydy.

00:18:22 Tuomo Nuorluoto

Ostia oli kohtuullisen iso kuitenkin.

00:18:24 Samuli Simelius

Niin oli, ja siksi se onkin hyvä malliesimerkki. Jos haluaisimme jotenkin mallintaa Roomaa kaupunkina, Ostia olisi varmasti yksi parhaista esimerkeistä. Mutta ei Ostiassakaan ole mitään selkeää erottelua köyhien ja rikkaiden kortteleihin. Sielläkin voi olla, että jako on tapahtunut tavoilla, joita emme enää arkeologisten jäänteiden perusteella pysty huomaamaan. Se ei välttämättä tarkoita, ettei jakoa olisi ollut.

00:19:05 Tuomo Nuorluoto

Miten tämä kaikki näkyy sun tutkimuksessa? Miten sä käytännössä tutkit tätä aihetta?

00:19:15 Samuli Simelius

Hyvä kysymys. Tässä on erilaisia tapoja tutkia yhteiskunnallista eriarvoisuutta. Tähän päästään pitkälti kirjallisten lähteiden kautta, mutta myös piirtokirjoitukset ovat tärkeitä. Arkeologisesta materiaalista ei voida esimerkiksi Pompejista suoraan päätellä, missä kaupungin tärkeimmät perheet asuivat. Voimme sanoa, että jotkin talot olivat rikkaimpien omistuksessa, mutta se ei välttämättä tarkoita, että ne kuuluivat hallitsevaan ryhmään. Esimerkiksi kuuluisasta Julius Polybiuksen talosta on löydetty arkisto, joka kertoo omistajasta paljon. Ilman tätä arkistoa saatettaisiin ajatella, että talo kuului Pompejin ylimpään luokkaan, vaikka näin ei ollut.

Taloudellista eriarvoisuutta voidaan tutkia asuntojen koon perusteella. Tämä on kätevä menetelmä, ja sitä käytän itsekin. Ongelmana on asunnottomien huomioiminen, mutta siihenkin on kehitetty menetelmiä. Pompejissa voidaan esimerkiksi arvioida asukasluku ja verrata sitä asuntojen määrään ja kokoon. Taloudellisen eriarvoisuuden mittaamiseen käytetään usein Gini-kerrointa. Se on tunnettu mittari, joka antaa arvon nollan ja yhden välillä: 0 tarkoittaa täydellistä tasa-arvoa ja 1 täydellistä eriarvoisuutta. Suomessa tuloerojen Gini-kerroin on noin 0,27 ja varallisuuserojen noin 0,7. Tämä jälkimmäinen luku on jo lähempänä antiikin kaupungeista laskettuja arvoja.

On kuitenkin huomioitava, että antiikin tutkimuksessa Gini-kertoimella mitataan varallisuuseroja asuntojen koon perusteella, kun taas nykyään Suomessa otetaan huomioon koko varallisuus tai tulot. Tämä tekee vertailusta vaikeaa. Lisäksi Gini-kerroin ei aina paljasta eroja kaupunkien välillä, sillä kaikissa antiikin kaupungeissa eriarvoisuus näyttää olleen korkeaa. Olen testannut myös muita mittareita, kuten Theil- ja Hoover-indeksejä, mutta en ole vielä löytänyt sellaista, joka paljastaisi eroja riittävän selvästi.

00:24:40 Tuomo Nuorluoto

Nyt kun puhutaan näistä eriarvoisuudesta ja varallisuuden jakautumisesta ja muusta, niin voidaanko me roomalaisten kaupunkien kontekstissa puhua tällaisesta keskiluokasta? Vai onko tää käsite hyödyllinen vain jälkiteollisesta yhteiskunnasta puhuttaessa? Mitä sä oot mieltä?

00:24:56 Samuli Simelius

No tää on tietysti hyvä kysymys siinä mielessä, että joillain tutkijoilla on hyvin vahva mielipide tästä: he ovat sitä mieltä, että ei voida käyttää, että roomalaisilla ei ole tällaista keskiluokkaa. Ehkä sanotaan, että se argumentti on usein se, että tämä keskiluokka-termi ohjaa ihmiset ajattelemaan asiaa väärin sellaisena modernina keskiluokkana, johon liittyy tietyt piirteet ja identiteetti...

00:25:18 Tuomo Nuorluoto

Rivitalo ja Volvo...

00:25:18 Samuli Simelius

Joo, juuri. Mutta kun me katsotaan roomalaista yhteiskuntaa, olen sitä mieltä, että keskiluokka on sielläkin. Tottakai, jos katsotaan puhtaasti köyhien ja rikkaiden väliä, jotain sieltä löytyy varmasti, mutta sillä ei ehkä ole sellaista selkeää yhtenäistä identiteettiä, mikä modernissa maailmassa liitetään keskiluokkaan. Suuri kysymys on myös keskiluokan koko, joka roomalaisessa yhteiskunnassa on yllättävän pieni. Jos katsotaan kaupunkia ja pienimpiä taloja, joiden omistajat kuuluvat keskiluokkaan, niin se väestön osa joka ei omista mitään on paljon suurempi. Kun lasketaan väestöarvio, rikkaat ovat pieni ryhmä, keskiluokka myös pieni ryhmä, eikä se ole modernin maailman kaltainen.

00:26:19 Tuomo Nuorluoto

Sitten kun muistetaan, että antiikin maailmassa kaupungeissa asunut väestö oli itse asiassa aika pieni ryhmä, suurin osa asui maaseudulla.

00:26:25 Samuli Simelius

Niin, juuri niin.

00:26:26 Tuomo Nuorluoto

Eli se talousporukka.

00:26:28 Samuli Simelius

Kyllä. Tässä nimenomaan onkin, että eriarvoisuutta pitäisi tutkia myös kaupunkien ulkopuolelta. Kaupungit tarjoaa meille hyvän arkeologisen materiaalin, joka on yhtenäinen konteksti, mutta kaupunki-maaseutu-jakoa on kyseenalaistettu. Esimerkiksi amerikkalainen tutkija Kimberly Bahest teki tutkimuksen Italiasta, jossa aiemmin oli ajateltu olevan maaseutuasutusta, mutta kaivauksissa paljastui, että monet kohteet olivat eläinsuojia tai öljyn valmistuspaikkoja, eivät asumista. Malli on, että antiikin maaseutu oli liikkuvaa asumista ja viljelyä. Tämä liittyy myös Pompejin taloista löydettyihin esineisiin, jotka eivät olleet käytössä taloissa vaan maaseudulla. Näin voidaan miettiä, oliko maaseudun väestö osin kaupungeissa vai miten jako oli, ja onko kaupunki-maaseutu-jako samanlainen kuin myöhemmin.

00:28:35 Tuomo Nuorluoto

Tarvitaan kysymys, missä kaupunki loppuu? Kaupunki ei ole vain muurin sisällä, vaan jatkuu esikaupunkialueena. Roomasta tiedetään, että muurin ulkopuolella oli viljelyksiä, huviloita jne.

00:28:56 Samuli Simelius

Kyllä, juuri tällainen esikaupunkialueiden tutkimus on nousussa. Esimerkiksi ranskalainen tutkija Alison Emerson on tutkinut tätä. Näyttää siltä, että kaupungin ulkopuolella oli suuria huviloita, joissa oli äärimmäistä eriarvoisuutta – rikkaita omistajia ja orjia. Mutta myös pienempiä rakennuksia, mahdollisesti asumiseen tai kaupankäyntiin. Tarvitaan lisää tutkimusta, koska kaivaukset keskittyvät muurin sisäpuolelle, ja muurin ulkopuolella rakennukset ovat usein heikosti säilyneitä. Pompejissa tiedetään, että muurin ulkopuolen siivous tapahtui sisällissodan aikana 69 jKr., mutta rikkaat saattoivat pitää talonsa koskemattomina, mikä viittaa siihen, että muurin ulkopuolella on ollut sekä vaurautta että köyhyyttä.

00:32:05 Tuomo Nuorluoto

Sukupuolen tasa-arvosta vielä, roomalaisessa laissa naisilla oli huonompi asema, mutta esimerkiksi Pompejissa suuri rakennuskompleksi kuului naiselle, Julia Felixille. Mitä ajatuksia tästä?

00:32:28 Samuli Simelius

Mielenkiintoinen aihe, mutta en ehkä mene siihen syvällisesti. On paljon tutkimusta aiheesta, kuten Nuorluodolta ja muilta. Kuitenkin on tärkeä huomioida, että vaikka naisilla oli omistuksia, käyttöoikeudet olivat usein rajalliset. Arkeologinen materiaali antaa mahdollisuuden tutkia omistajuutta sukupuolesta riippumatta, vaikka onkin ongelmallista. Olen miettinyt myös esimerkiksi kylpylöiden sukupuolijakoa, joka on epävarma ja kiistanalainen aihe.

00:33:44 Tuomo Nuorluoto

Joo, usein puhutaan myös Pompejin foorumin sukupuolijakaumasta.

00:33:47 Samuli Simelius

Kylpylä, niin joo, siinä se on aika selkeämpi jako kuin esimerkiksi Stabian kylpylöissä, joissa on tämä toinen, jossa menee yksi, mutta kuitenkin. Kyllä mä oon miettinyt, että voisi myös arvioida, kuinka monta ihmistä mahtuu niihin kylpylöihin ja sitten laskea etäisyyttä taloihin, ja siitä sitten arvioida eriarvoisuutta. Olisi mielenkiintoista tehdä myös tällainen nais- ja mieskylpylöiden vertailu: kuinka paljon naisten tilanne eroaa miehistä. Se olisi todella kiinnostavaa, mutta työtä on niin paljon, etten tiedä, kerkiänpö koskaan tekemään tätä. Mutta ehdottomasti jollekin toiselle se olisi hyvä aihe, siitä saisi aika hyvän kysymyksen. Tämä on mielenkiintoinen, ja sitä pitää ottaa huomioon yhdessä orjuuden ja muiden kanssa. En nyt mene itse siihen syvällisesti, vaan yritän pysyä näillä muilla tasoilla. Mutta tämä on yksi tärkeä asia, joka pitää koko ajan muistaa: yhteiskunnallinen eriarvoisuus on tärkeä huomioida, ja laki antoi toisille paremman aseman kuin toisille.

00:35:00 Tuomo Nuorluoto

Nyt tuli mieleen vähän laajempi kysymys: tutkit siis eriarvoisuutta kaupungeissa, mutta voidaanko ajatella, että kaupungit itsessään ovat jonkinlaisia eriarvoistavia tekijöitä? Ajatellaan, että joskus oli onnelliset metsästäjä-keräilijät, jotka olivat hyvin tasa-arvoisia pienissä yhteisöissään, ja sitten maanviljelyn myötä tulivat kaupungit ja eriarvoisuus. Miten sinä lähtisit tähän kysymykseen?

00:35:35 Samuli Simelius

Tämä on hyvä kysymys. Antiikin eriarvoisuutta on tärkeä tutkia, mutta vielä mielenkiintoisempaa on miettiä, mihin se korreloi ja voiko kausaliteettia osoittaa. Länsimaisessa kehityskertomuksessa ajatellaan usein, että eriarvoisuus on väistämätöntä yhteiskuntien kehittyessä. Maanviljely ja kaupungit tuovat mukanaan eriarvoisuutta. Tätä ajatusta on viime aikoina kyseenalaistettu paljon, esimerkiksi David Graeberin ja David Wengrow'n kirjassa. He osoittavat, että on ollut suuria kaupunkeja ilman merkittävää eriarvoisuutta. Itse kuitenkin ajattelen, että antiikin Rooman yhteiskunta oli hyvin eriarvoinen, ja kaupungeissa näkyi tämä vielä selvemmin. Kun huomioidaan orjat ja asunnottomat, kaupungit näyttäytyvät erittäin eriarvoisina paikkoina. Arkeologinen aineisto rajoittaa kykyämme arvioida tasa-arvoisuutta, mutta esimerkiksi isot kokoontumistilat ovat usein tulkittu demokraattisiksi, vaikka ne löytyvät myös monista epätasa-arvoisista yhteiskunnista. Kaiken kaikkiaan tutkimus vaatii vielä paljon työtä, eikä voi yksinkertaistaa, että kaupungit aina tarkoittaisivat eriarvoisuutta. On tärkeää tutkia erilaisia lähteitä ja suhteita, ja pyrkiä ymmärtämään, mikä aiheuttaa mitä.

00:38:52 Tuomo Nuorluoto

OK, tämä oli super kiinnostavaa, Samuli. Luulen, että voimme laittaa hommat pakettiin tässä vaiheessa. Kiitos, että tulit, ja kiitos keskustelusta! Toivottavasti kuulijat nauttivat tästä ja käyvät tykkäämässä ja seuraamassa, missä tahansa tätä kuuntelevatkin. Kiitos ja moi moi!